

HET BELGISCH RECHTS- EN PENITENTIAIR SYSTEEM GEINVENTARISEERD

Het Algemeen Rijksarchief te Brussel (ARA) bezit een fondscatalogus met het beschikbaar archivalisch werk. Het materiaal verrast ons telkens weer door zijn verscheidenheid en zijn bruikbaarheid voor de lokale historici en de gevorderde genealogen. De catalogus bestrijkt niet enkel de uitgaven van het ARA zelf, maar ook die van de rijksarchieven in Vlaanderen, Wallonië en het Brussels Gewest.

We gingen daarin op zoek naar primaire bronnen van instellingen waarmee we tijdens een onderzoek vaak geconfronteerd worden, nl. de archieven van rechtbanken en penitentiaire instellingen. Hoewel een eerste aanzet tot inventarisering in het begin van de jaren '80 is gegeven, zijn vorsers als K. Velle, J. Buyck, J. Baert en vele andere medewerkers van het RA Beveren sinds de tweede helft van de jaren '90 volop bezig dit gebied te ontsluiten.

In *Leiestam* van februari 2002 (p. 377-379) behandelde Guido Demuynck de archieven van het Deinse **vredegerecht**, waarvan de repertoria van de minuten van akten en vonnissen (1795-1940) in ons bezit zijn⁽¹⁾. Repertoria zijn chronologische lijsten van ingeschreven of behandelde akten, een soort klappers die tot verder onderzoek aanzetten. De reeks over **Deinze**, gepubliceerd in de *Toegangen in beperkte oplage*, is niet de enige. Wie zijn voorouders elders in Oost-Vlaanderen zoekt, vindt dergelijke uitgaven ook voor Aalst, Assenede, Beveren, Dendermonde, Evergem, Geraardsbergen, Lochristi, Lokeren, **Nevele**, St.-Maria-Horebeke, Zomergem. De provincie Antwerpen is vertegenwoordigd door Arendonk, Berlaar, Boom, Brecht, Duffel, Ekeren, Heist-op-den-Berg en Herentals.

De afdeling *Inventarissen* biedt naast algemene provinciale archiefoverzichten (Antwerpen, Limburg, Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen) ook specifieke beschrijvingen per vredegerecht. Ter informatie sommen we hier de behandelde steden en gemeenten van Oost- en West-Vlaanderen op:

Aalst (1858-1971)	Kortrijk (1e kanton: 1813-176)	Oostende (1871-1970; 1883-1962)
Ardoosie (1802-1945)	Kortrijk (2e kanton: 1807-1970)	Oosterzele (1880-1966)
Assenede (1844-1973)	Kortrijk (3e kanton: 1814-1854)	Oostrozebeke (1837-1976)
Avelgem (1870-1970)	Kortrijk (4e kanton: 1795-1846)	Oudenaarde (1796-1866; 1807-1983)
Beveren (1921-1970)	Kwaremont (1796-1802)	Roeselare (1868-1970)
Deinze (1915-1972)	Ledeberg (1874-1930; 1889-1970)	Ronse (1850-1975)
Eeklo (1883-1972)	Lochristi (IV-1970)	Ruiselede (1837-1945)
Evergem (IV-1972)	Lokeren (1860-1970; 1920-1970)	Sleidinge (1799-1800)
Gent (1e kanton: 1832-1972)	Menen (1921-1970)	St.-Gillis-Waas (1828-1970; 1853-1970; 1913-1970)
Gent (2e kanton: 1840-1960; 1888-1984)	Meulebeke (1859-1970)	St.-Maria-Horebeke (1858-1970)
Gent (3e kanton: 1896-1970)	Moorsele (1833-1970)	St.-Niklaas (1871-1945; 1921-1970)
Geraardsbergen (1833-1984)	Nazareth (1862-1971)	Temse (1796-1970; 1842-1970)
Gistel (IV-1971)	Nederbrakel (1796-1970)	Tielt (1851-1945)
Haasdonk (1797-1798)	Nevele (1906-1970)	Waarschoot (1820-1970)
Hamme (1863-1973)	Ninove (1846-1992)	
Herzele (1817-1970)		
Hooglede (1912-1970)		
Izegem (1912-1914)		
Kaprijke (1808-1970)		

Wetteren (1860-1970)
Zele (1796-1973)
Zomergem (1854-1969)
Zottegem (1849-1876)

Voor de archieven van **politierechtbanken** vonden we een verwijzing naar een inventaris van Kortrijk (1921-1970).

Ook archieven van de hogere rechtspleging zijn willig door de handen van de inventarisopstellers gegleden. **Rechtbanken van Eerste Aanleg** met hun burgerlijke en correctionele hoven, jeugdrechtbanken en parketten:

Antwerpen (jeugdrechtbanken: 1912-1965; 1916-1917)
 Brugge (jeugdrechtbanken: 1912-1938)
 Brugge (parket) (1902-1968)
 Dendermonde (jeugdrechtbanken: 1943)
 Dendermonde (parket: 1911-1979) (uitgegeven in reeks toegangen in beperkte oplage)
Gent (jeugdparquet: 1913-1989)
Gent (jeugdrechtbanken: 1912-1983; 1912-1971)
Gent (parketten: 1938-1974; 1912-1981)
 Hasselt (jeugdrechtbanken: 1912-1968)
 Ieper (burgerlijk: 1949-1960)
 Ieper (correctioneel: 1914-1961)
Kortrijk (jeugdrechtbanken: 1929-1952)
 Leuven (jeugdrechtbank: 1912-1966; 1912-1967)
 Leuven (parket: 1873-1994)
 Mechelen (jeugdrechtbanken: 1912-1960)
Oudenaarde (algemeen: 1918-1975)
Oudenaarde (burgerlijk: 1875-1988)
Oudenaarde (correctioneel: 1918-1972 (1981))
Oudenaarde (jeugdrechtbanken: 1912-1966; 1912-1970)
Oudenaarde (parketten: 1905-1985; 1918-1990)
 Tongeren (jeugdrechtbanken: 1919-1942)
 Turnhout (burgerlijk: 1853-1922)
 Turnhout (correctioneel: 1855-1902)
 Turnhout (jeugdrechtbank: 1912-1923)
 Turnhout (parketten: 1914-1982)
 Veurne (jeugdrechtbanken: 1912-1957)

Verder inventariseerde men in het RA Beveren archieven van het **Hof van Beroep** te Gent (1833-1892) en het **Hof van Assisen** en rechtsvoorgangers in Oost-Vlaanderen (IV-1958) en West-Vlaanderen (III-1929).

Specifieke rechtbanken of commissies komen aan bod met de **Rechtbanken van Koophandel** te Gent (1799-1980) en St.-Niklaas (1811-1983), de **Werkrechtersraad voor zeelieden** te Antwerpen (1948-1973) of de **Commissies ter bescherming van de maatschappij** te Antwerpen (1930-1973) en te Gent (1933-1969). De behandeling van materiële schade uit de Eerste Wereldoorlog kwam voor de **Hoven en Rechtbanken voor Oorlogsschade** in Vlaanderen (1919-1936).

De gevolgen die de handelingen en uitspraken van vorige instellingen uitmaakten, konden een bestraffend karakter dragen. Gevangenen en andere penitentiaire instellingen produceerden in die zin archiefstukken die het lokaal historisch en het genealogisch onderzoek een flink stuk vooruit

kunnen helpen. De **gevangenis** van de volgende steden en gemeenten gaven al een deel van hun geheimen prijs:

Antwerpen (1798-1986; 1856-1979)
 Brugge (1794-1966; 1893-1991)
Gent (1813-1993; 1773-1935)
 Hasselt (1797-1992)
 Hemiksem (St.-Bernards) (1821-1866) (omschreven als strafinrichting)
 Ieper (1808-1936)
Kortrijk (1836-1918)
 Leuven (1860-1940)
 Mechelen (1802-1985),
Oudenaarde (1912-1975)
 St.-Andries-Brugge (1870-1967)
 Turnhout (1795-1987)
 Veurne (1817-1933)
 Vilvoorde (1776-1871) (omschreven als strafinrichting)

We verwijzen hier ook naar de publicatie over de **Hulpgevangenis** van Gent (1827-1940), het interneringscentrum en de hulpgevangenis van Leuven (1808-1986) en de **militaire gevangenis** te Aalst (1825-1859).

Een onverwachte rijkdom is de ontsluiting van een aantal gestichten en kolonies met bekende namen als Ruiselede, Hoogstraten of Merksplas. Enkele verschaften onderdak aan marginalen die wel eens de naam kregen er jaarlijks te overwinteren. We vermelden hier:

de **Rijksweldadigheidskolonies** Hoogstraten-Merksplas-Rekem-Wortel (1810-1980),
 het **Rijksweldadigheidsgesticht** van St.-Andries-Brugge (1895-1992),
 de **Rijksovoedingsgestichten** van **Ruiselede** (1849-1970) en Beernem (1852-1926),
 het **Penitentiaal Landbouwcentrum Ruiselede** (1926-1986)
 de **Rijkskliniek en het Rijksheropvoedingsgesticht** van Brugge (1922-1975).

Het zwart-witte gelaat van de **Tweede Wereldoorlog** vindt zijn weerspiegeling in de archieven van de beruchte **interneringscentra** die vanaf september '44 openstonden voor al dan niet vermeende collaborateurs. Ondanks hun kortstondig bestaan lieten de centra een archief achter:

Antwerpen (1944)
 Breendonk (1944-1947)
 Genk-Waterschei (1944-1945) (*) (tevens een penitentiaal mijncentrum (1941-1951)
 Genk-Zwartberg (1944)
Gent (1944-1946)
 Geraardsbergen (1944-1945)
Kortrijk (1944-1947)
Lokeren (1942-1948; 1944-1948)
 Mechelen (1944-1947)

Moorsele (1944)
Oostduinkerke (1944-1945)
St.-Kruis (1944-1951)
Veurne (1944)

Een van de **Consultatieve Commissies** uit de epuratieperiode is ook ontsloten, nl. Ieper (1944-1946).

Dit is slechts een greep uit het rijke aanbod dat in de rijksarchieven te raadplegen is. We veronderstellen dat de ontsluiting van dit rechts- en penitentiair systeem nog niet volledig is. Een exemplaar van de fondscatalogus zelf steekt in de bibliotheek van onze VVF-afdeling (nummer: GEN 1.19).

Vergeet bij een eventuele bestelling het publicatienummer niet. Sommige uitgaven lijken elkaar gedeeltelijk te overlappen wat periode betreft, hou daarbij echter rekening met de datum van overdracht.

Tony Vanhee

⁽¹⁾ De uitgaven met repertoria van het Deinse vredegerecht (minuten van akten en vonnissen) bevinden zich in de bibliotheek van VVF-Deinze (nummers: INV 1.22 tot en met 1.28), Stadsarchief Deinze. Ze overbruggen de periodes 1795/1796-1914 en 1933-1940.